ACADEMIA ROMÂNĂ
DISCURSURI DE RECEPŢIUNE
LXXVII

LAUDA ŢĂRANULUI ROMÂN

DISCURS ROSTIT LA 29 MAI 1940
ÎN ŞEDINŢĂ PUBLICĂ SOLEMNĂ

DE

LIVIU REBREANU

CU RĂPUNSUL D-LUI

I. PETROVICI

MONITORUL OFICIAL ŞI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAŢIONALĂ. BUCUREŞTI, 1940

DISCURSURI DE RECEPŢIUNE

1. A. PAPIU-ILARIAN, Viaţa, operele şi ideile lui Gheorghe Şincai. — Răspuns de G. BARIŢIU. — 14 Septemvrie 1869.
2. G. SION, Alexandru Donici, viaţa şi operele sale. — Răspuns de V. A. URECHIĂ. — 6 Septemvrie 1870.
3. P. POENARU, Gheorghe Lazăr şi şcoala română. — Răspuns de G. SION. — 8 Septemvrie 1871.
4. Dr. AN. FĂTU, Despre încercările făcute pentru desvoltarea ştiinţelor naturale în România. — Răspuns de V. A. URECHIĂ. — 27 August 1872.
5. EM. BACALOGLO, Despre Calendar. — Răspuns de ION GHICA. — 20 Martie 1880.
6. ION GHICA, Ioan Câmpineanu. — Răspuns de B. P. HAŞDEU. — 28 Martie 1880.
7. Dr. P. VASICI, Despre vegetariani. — Răspuns de Dr. I. FELIX. — 28 Martie 1880.
8. Dr. I. FELIX, Mişcarea populaţiunii României. — Răspuns de P. S. AURELIAN. — 4 Aprilie 1880.
9. N. TECLU, Relaţiunile între Chimia organică şi anorganică. — Răspuns de V. BABEŞ. — 9 Aprilie 1880.
10. Dr. D. BRÂNDZĂ, Vegetaţiunea României şi exploratorii ei. — Răspuns de GR. ŞTEFĂNESCU. — 11 Aprilie 1880.
11. S. FL. MARIAN, Cromatica poporului român. — Răspuns de B. P. HAŞDEU. — 12 Martie 1882.
12. AT. M. MARIENESCU, Viaţa şi operele lui Petru Maior. — Răspuns de V. A. URECHIĂ. — 5 Aprilie 1883.
13. FL. PORCIUS, Flora din fostul district românesc al Năsăudului în Transilvania. — Răspuns de P. S. AURELIAN. — 19 Martie 1885.
14. GR. COBĂLCESCU, Despre originea şi modul de zăcere al petroleului în general şi particular în Carpaţi. — Răspuns de Dr. D. BRÂNDZĂ. — 20 Martie 1887.
15. IOS. VULCAN, Dimitrie Cichindeal, date nouă despre viaţa şi activitatea lui. — Răspuns de V. A. URECHIA. — 29 Martie 1892.
16. I. KALINDERU, Episcopul Melchisedec. — Răspuns de D. A. STURDZA. — 18 Martie 1894.
17. D. C. OLLĂNESCU, Vasile Alecsandri. — Răspuns de I. C. NEGRUZZI. — 25 Martie 1894.
18. A. NAUM, Cuvânt de primire. — Răspuns de T. MAIORESCU. — 2 Aprilie 1894.
19. A. D. XENOPOL, Mihail Kogălniceanu. — Răspuns de D. A. STURDZA. — 17 Martie 1895.
20. Dr. V. BABEŞ, Despre transmiterea proprietăţilor imunizante prin sângele animalelor imunizate. — Răspuns de N. KRETZULESCU. — 24 Martie 1895.
21. EPISCOPUL N. POPEA, Arhiepiscopul şi Mitropolitul Andreiu Baron de Şaguna. — Răspuns de D. A. STURDZA. — 13 Martie 1900.
22. C. ERBICEANU, Viaţa şi activitatea literară a Protosinghelului Naum Râmniceanu. — Răspuns de D. A. STURDZA. — 17 Martie 1900.
23. IOAN PUŞCARIU, Ugrinus — 1291. — Răspuns de B. PETRICEICU-HAŞDEU. — 9 (22) Martie 1901.
24. Dr. CONSTANTIN I. ISTRATI, Activitatea ştiinţifică a lui Ion Ghica. — Răspuns de DIMITRIE A. STURDZA. — 5 (18) Aprilie 1902.
25. ŞTEFAN C. HEPITES, Mijloacele de investigaţiune ale Meteorologiei. — Răspuns de Dr. I. FELIX. — 30 Martie 1903.
26. IOAN BIANU, Despre introducerea limbii româneşti în biserica Românilor. — Răspuns de DIMITRIE A. STURDZA. — 21 Martie (3 Aprilie) 1904.
27. IOAN BOGDAN, Istoriografia română şi problemele ei actuale. — Răspuns de DIMITRIE A. STURDZA. — 8 Aprilie 1905.

ACADEMIA ROMÂNĂ

DISCURSURI DE RECEPŢIUNE

LXXVII

LAUDA ŢĂRANULUI ROMÂN

DISCURS ROSTIT LA 29 MAI 1940
ÎN ŞEDINŢĂ PUBLICĂ SOLEMNĂ

DE

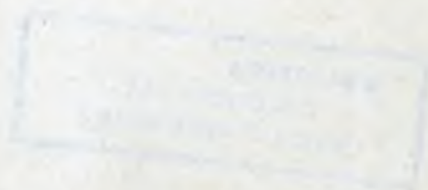
LIVIU REBREANU

CU RĂSPUNSUL D-LUI

I. PETROVICI

MONITORUL OFICIAL ŞI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAŢIONALĂ, BUCUREŞTI, 1940

LAUDA ȚĂRANULUI ROMÂN

Domnilor Colegi,
Onorați Ascultători,

Ales într'un loc nou creat și dorind totuși să mă conformez uzului academic de-a elogia pe un înaintaș, mă văd silit să mă prezint cu unul de-afară, cu strămoșul meu și al unora dintre d-voastră, într'un sens mai larg strămoșul tuturor: țăranul român...

Mă simt destul de jenat că viu în fața d-voastră să laud tocmai pe cel mai umil Român, și-mi dau seama că fapta aceasta nu e prea abilă. Când vorbești despre un om mare sau despre reprezentantul unei clase puternice, ai certitudinea că orice vei spune, nu va părea nimănui prea mult, și nici o laudă prea exagerată. Inaintașul, cu care îndrăsnesc eu să mă înfățișez, e sărac și slab. Așa a fost totdeauna și așa va fi, probabil, totdeauna. Munca și suferințele lui hrănesc și îmbogățesc pe asupritorii lui. El e destinat să rămână veșnic gol.

Lauda aceasta totuși nu vrea nici să înalțe, nici să dărâme și nici măcar să dovedească nimic, ci doar să mărturisească o credință și solidaritatea mea continuă cu inima celor mulți cari au avut parte tot de ocări și probozirí, și prea arar de vorbe bune...

In vieața altor națiuni, țărănimea a putut avea, și a avut, un rol secundar, șters; pentru noi însă e izvorul românismului pur și etern. La noi, singura realitate permanentă, inalterabilă, a fost și a rămas țăranul. Atât de mult că, de fapt, țăranul român nici nu e țăran ca la alte popoare. Cuvântul însuși e de origine urbană, cel puțin în semnificația actuală. Țăranul nu-și zice niciodată țăran. Doar în vremile mai noi și sub influențe politice a pătruns și la țară cuvântul, spre a

indica pe omul dela sat în contrast cu cel dela oraș. Țăranii însă numesc pe țărani, simplu, oameni. De fapt țăranul n'are nume pentru că nu e nici clasă, nici breaslă, nici funcție, ci poporul însuși, — omul român. Pentru toată lumea, țăran e sinonim cu Român, pe când orășan nu, ba în general dimpotrivă, mai cu seamă în ochii țăranului. Țăranul a rămas Român și sub barbarii cei vechi și sub cotropitorii ceilalți ; în schimb orășenii s'au cam arătat Turci cu Turcii, Greci cu fanarioții, Ruși cu Muscalii, Nemți cu Austriecii, până să devină Români sută în sută, sub Români.

Nu știu când a apărut în istorie țăranul așa cum îl definește știința de azi, adică omul care cultivă pământul din moși-strămoși și care se simte legat de pământ prin rădăcini adânci. Barbarii de odinioară, străbunii națiunilor mari și mici de azi, n'au avut, pare-se, țărani, cel puțin în secolele când marea strămutare îi arunca mereu de colo până colo prin Europa sălbătăcită. Neamuri războinice, pornite pe cuceriri și deci spre traiul din munca altora, ele disprețuiau legătura cu pământul. In vieața lor, rolul de căpetenie îl aveau creșterea vitelor, vânătoarea și războiul, care e tot un fel de vânătoare, dar de oameni.

Istoricii, inclusiv cei români, nu se prea înțeleg între dânșii când e vorba de trecutul nostru. Intr'o privință totuși sunt de acord cu toții, anume că aici, la noi, pe pământurile noastre, se face agricultură din vremuri imemoriale. Dar existența agriculturii presupune existența țăranului. Năvălitorii nestatornici, umblători după pradă și setoși de sânge, nu se îndemnau să scormonească ogorul. Trebue deci să fi muncit poporul băștinaș peste care puhoaiele de barbari au alunecat și s'au scurs val cu val. Băștinașii s'au învățat, de sigur după aspre experiențe, să nu se amestece de loc, sau cât mai puțin posibil, în luptele năvălitorilor ce se perindau. Războaiele erau totale și pe-atunci, mai ales din partea barbarilor cari purtau cu dânșii femeile, copiii și bătrânii, împreună cu toate animalele. Dar pe-atunci munții și codrii ofereau încă refugii destul de sigure pentru autohtonii cari voiau să rămâie neutri. Cotropitorii înșiși rareori se răspândeau departe de marile

căi de trecere şi de păşunile cari le hrăneau vitele. Iar când s'a întâmplat ca unii să se împrăştie şi să se aşeze pentru mai mult timp, au devenit prin chiar aceasta mai blânzi şi mai acomodanţi, bucuroşi să găsească o populaţie paşnică pe care s'o exploateze...

Mulţi învăţaţi consideră naşterea şi începuturile neamului românesc drept o enigmă sau un miracol, sau în sfârşit ceva inexplicabil prin obişnuitele metode istorice. Este, fără îndoială, o minune cum a rezistat şi a persistat aici poporul nostru, în mijlocul tuturor uraganelor. Dar ţăranul român, existenţa lui permanentă pe aceste plaiuri, poate deslega taina aceasta şi altele care ne privesc. Ţăranul e începutul şi sfârşitul. Numai pentrucă am fost neam paşnic de ţărani, am putut să ne păstrăm fiinţa şi pământul...

Când se abat marile urgii, oamenii bogaţi, posedanţii de toate felurile, sunt imediat gata de ducă. Ei n'au legături organice cu pământul ţării şi se despart uşor de oraşele sau de castelele în care locuesc, siguri că vor găsi, cu aurul lor, în alte ţări, alte oraşe şi alte castele, unde vor putea continua vieaţa uşoară de belşug... Ţăranul nu pleacă nici de voie, nici de nevoie. El n'are unde să-şi mute sărăcia, pentrucă, smuls de pe ogorul lui, ar fi osândit să piară ca un arbore smuls din rădăcini. De aceea ţăranul e pretutindeni păstrătorul efectiv al teritoriului naţional.

Şi dacă e aşa în general, de ce n'ar fi şi pentru ţăranul român, a cărui dragoste de pământ e mai mare şi mai naturală decât a altora? Căci pentru ţăranul nostru pământul nu e un obiect de exploatare, ci o fiinţă vie, faţă de care nutreşte un sentiment straniu de adoraţie şi de teamă. El se simte zămislit şi născut din acest pământ ca o plantă fermecată care nu se poate stârpi în vecii vecilor. De aceea pământul e însuşi rostul lui de-a fi. Pământul nostru are un glas pe care ţăranul îl aude şi-l înţelege. E « sfântul pământ inspirator » care ne-a modelat trupul şi sufletul, care prin soarele şi apele şi munţii şi şesurile lui ne-a dăruit toate calităţile şi defectele cu care ne prezintăm azi în lume. Pământul acesta parcă nici nu poate produce decât numai Români.

Astfel, destinul pământului care ne-a născut și ne-a crescut a trebuit să comande și destinul desvoltării neamului nostru. El ne-a impus multe veacuri de-a rândul o existență aproape vegetală, o existență de chinuri și umilinți pe care numai țăranul o putea îndura. Cu cât se înmulțeau suferințele și treceau vremurile, țăranul român s'a îndărătnicit în răbdare. Dragostea lui de pământ s'a învârtoșat. Țarina se amesteca necontenit cu cenușa și oasele înaintașilor, iar văzduhul se umplea cu umbrele și sufletele lor până în tării. Nimeni nu-l mai putea clinti din loc, nicio putere și nicio schingiuire...

Rezultatul? România actuală cu Dacia de odinioară sunt congruente nu numai în privința configurației geografice, dar și a configurației etnografice românești.

Acest fapt singur, această evidență bătătoare la ochi ar trebui să puie pe gânduri, dacă nu să-i desarmeze, pe apostolii interesați ai discontinuității românești în propria noastră țară. Ce argument de continuitate poate fi mai plauzibil decât existența aceluiași popor, pe aceleași locuri, după două mii de ani? Inexplicabilă ar fi tocmai discontinuitatea. S'au văzut popoare mutându-se în altă țară, se cunosc popoare cari au dispărut cu totul, dar un popor, care să dispară și să se risipească pentru a reapărea, peste multe sute de ani, exact în locurile pe cari le-a părăsit, ar fi o minune ce nu se poate întâmpla decât în anume manuale istorice cu tâlc.

Rolurile principale în istorie le joacă sau neamurile creatoare de mare cultură, sau cele distrugătoare de cultură. Vieața popoarelor liniștite se petrece mai mult în subsolul istoriei. Neamul românesc a fost cel mai liniștit din lume. In trecutul nostru n'avem niciun războiu de cucerire, ci numai de apărare. Am trăit mai mult în sate, la umbra evenimentelor făcătoare de istorie. Satele însă nu lasă documente pe care să le consulte și să le compulseze viitorii istorici. Satele apar și dispar, fără urme, după legi și îndemnuri necunoscute. In cuprinsul pământului românesc, tocmai în epoca de formație a neamului, poate că nici sate nu erau multe, ci mai ales cătune resfirate. Așa că n'avem și nici nu putem avea documente. Dar oare realitatea unui popor nu e mai vorbitoare decât un zapis oarecare sau o stelă funerară?

Nașterea unui popor e un miracol, negreșit, precum miracol e orice naștere, chiar a ultimei gângănii. De aceea începuturile tututor popoarelor sunt învăluite în negura legendelor. Chimia etnologică n'a ajuns și nici nu va reuși să pătrundă și să fixeze într'o formulă cu repetiție misterul formației unui popor nou din două sau mai multe vechi. Dacă s'ar fi descoperit rețeta, în vremurile acestea de produse sintetice, s'ar fabrica poate și popoare în serie pentru soluționarea sau complicarea conflictelor internaționale. Sunt însă numai anume epoci și împrejurări când se realizează, între popoare îndelung conviețuitoare, osmoza generatoare de națiune nouă. Toate popoarele europene s'au format cam în aceeași epocă și din amestecul mai multor neamuri — Francezii, Germanii, Englezii, Italienii, alții — și totuși mai ales despre noi se spune, cu o nuanță pejorativă din partea unora, că suntem « *ein echtes Mischvolk* ».

Știu că mă înverșunez să deschid uși cari au fost forțate de mult, în deosebi în această venerabilă incintă unde problemele originii și trecutului românesc s'au desbătut și s'au clarificat deplin. Dar când se înmulțesc cei ce nu scapă o ocazie fără a ne ponegri începuturile și trecutul, ca să ne poată apoi contesta pământul, să nu mi se ia nici mie în nume de rău stăruința. Mă obligă de altfel însuși țăranul român, argumentul viu și cel mai puternic al autohtoniei noastre...

O caracteristică tot atât de importantă a unui neam, ca și comunitatea de sânge, este limba. La noi și aceasta e opera țăranului. Limba românească e o limbă țărănească. Farmecul și expresivitatea specifică le-a căpătat dela făuritorul ei originar, care a fost țăranul. Toată desvoltarea ei, până în timpurile mai nouă, se datorește țăranului, singurul care a vorbit-o totdeauna. Limbile prea cultivate, ajunse la completă maturitate, devin rigide, abstractizante, mecanice. Pierzând sau disprețuind contactul direct cu poporul, în cele din urmă îmbătrânesc, se artificializează, ajung a fi organisme moarte — limba latină, greacă, ebraică... Limba noastră, cultivată numai de țărani, în legătură continuă cu pământul și cu lumea concretă, a păstrat expresia imagică și naivă a omului

simplu, o prospețime pitorească și colorată, ritmul vieții mișcătoare. Limba aceasta, ca toate operele țărănești, e conservatoare și-și apără cu îndărătnicie conformația, rămânând refractară încercărilor de violentare. Neologismele, în afară de cele de specialitate cu circulație numai în anume sfere, se generalizează anevoie și abia după ce suferă transformările noționale și formale potrivite cu spiritul ei. Așa au fost condamnate să dea greș sforțările filologilor de odinioară cari au vrut s'o « relatinizeze », ca și ale altor reformatori mai noi cari au încercat s'o « rumânizeze » prin reînvierea slavonismelor eliminate de evoluția ei firească. Același rezultat trebue să-l aibă și tendința unor scriitori și gazetari de a o « urbaniza » cu orice preț, împrumutând din limbi străine nu numai cuvinte, dar și construcții gramaticale și sintactice, socotind probabil, ca și oarecari predecesori ai lor de-acum două-trei secole, că româneasca poporului e « proastă și nu-i bună de nimica »...

Țăranul s'a încăpățânat a vorbi numai românește și a refuzat să învețe o limbă străină chiar când împrejurările sau nevoile l-ar fi obligat. In Ardeal, în regiunile mixte, Ungurii și Sașii au fost totdeauna cei cari au vorbit românește, nu Românii ungurește sau nemțește. Eu n'am cunoscut niciun țăran român care să știe ungurește sau orice altă limbă străină. In vechea monarhie austro-ungară existau regimente de Români care staționau cu anii prin provincii străine îndepărtate. Soldații vorbeau românește oriunde se aflau, la Viena ca și în Bosnia, iar când cineva li se adresa într'o limbă străină, răspundeau invariabil « nu știu », din care pricină unele corpuri erau chiar poreclite « nu-știu-reghiment ».

Nu înseamnează aceasta că țăranul român e incapabil să învețe o limbă străină, ci numai că ține mai presus de orice la graiul lui strămoșesc. Cât talent și mai ales câtă predilecție au Românii pentru limbile străine, o dovedesc orășenii și surtucarii noștri de toate categoriile cari, și azi, ca totdeauna, se cred mai subțiri și mai cultivați dacă vorbesc, de cele mai multe ori prost, orice altă limbă, numai străină să fie...

Precum și-a păstrat limba, tot astfel a păstrat și a modelat țăranul român, după chipul și asemănarea lui, credința în

Dumnezeu. Din bătrâne superstiții, din rămășițe de credințe străvechi transformate și adaptate, din dogme și precepte creștine, el și-a alcătuit o religie specifică, un amalgan profund de creștinism și păgânism. Religia aceasta, legea românească, e unică pentru întreg neamul nostru pe deasupra tuturor controverselor teologice. In ea se rezumă concepția de vieață a țăranului român, resemnarea și încrederea lui în dreptate divină. Legea românească e suportul moral al țăranului. Ea i-a dăruit puterea de a rezista și de a birui încercările veacurilor. Creștinismul nostru, așa cum îl practică și-l trăiește țăranul, ascunde într'însul toate fazele și peripețiile istoriei poporului român, întocmai ca și limba românească...

Dacă țărănimea română a fost ursită să conserve rasa, pământul, limba și credința noastră, înseamnă că ea este întruchiparea tuturor virtualităților și energiilor românești, că deci dintr'însa trebue să pornească și să se inspire tot ce e românesc. In trecut, din ea s'au ridicat, prin selecție naturală, boierii și în sânul ei s'au întors cei care-și pierdeau slujbele și averile când nu-și pierdeau și capul. Din ea se recrutează mulțimea mare a luptătorilor în timp de războiu și a muncitorilor în timp de pace.

Țăranul niciodată și sub nicio formă nu se întovărășește cu străinii. Privirea și dorul lui nu trec niciodată dincolo de hotarele neamului. El suferă orice cu resemnare. Nădejdea lui e Dumnezeu. E în stare să moară fără a se plânge și mai cu seamă fără a se revolta. Are o răbdare eroică, dar care ajunge să se confunde uneori cu toropeala, parcă lupta tăcută, nesfârșită pentru conservarea ființei etnice i-ar fi istovit agresivitatea.

Răbdarea și resemnarea însă, în loc să-i fie prețuite sau barem recunoscute, i-au adus imputarea că e leneș și nesimțitor. Caracteristic este că imputarea o ridică tocmai exploatatorii lui de ieri și de azi.

Admițând că țăranul român ar avea mai puțină tragere de inimă la muncă, vina încă nu i s'ar putea atribui lui. De sute de ani, dacă nu din totdeauna, Românul a trebuit să muncească pentru alții, fără răsplată, fără speranță și fără bucurii.

In asemenea condiții lenea și nepăsarea erau singura reacțiune posibilă. Cu adaosul că sărăcia și mizeria au devenit virtuți pe care a trebuit să-și întemeeze toate rosturile vieții. Neputând aspira la un traiu omenesc, s'a organizat în mizerie ca într'un element ineluctabil.

Oricât ar părea de ciudat și de trist, adaptarea la sărăcie, împreună cu toate consecințele ei, a fost o necesitate vitală pentru poporul românesc. Altminteri n'ar fi putut îndura vieața și s'ar fi sfărâmat și topit printre celelalte neamuri. Inchizându-se în sărăcie ca într'o găoace indestructibilă, s'a singularizat și a putut să-și desvolte însușirile specifice, să-și dobândească o fizionomie națională deosebită. Vieața săracă nu exclude bogăția sufletească. Săracul e mai aproape de sufletul său decât bogatul și are mai multă nevoie de frumosul care, transfigurând realitatea, devine izvor de speranță și mângâiere. Folklorul nostru, în toate manifestările sale, e creație de popor sărac, ceea ce nu-l împiedecă să fie mai valoros și mai bogat decât al multor neamuri trăite în belșug. Când munca e zadarnică și slujește numai bună starea asupritorilor, lenea și visarea răzbună nedreptatea și devin producătoare de artă, bucuria celor obijduiți.

Dealtminteri, ce fel de existență a avut de-a-lungul vremilor Românul, fie plugar, fie păstor, se pote închipui după ceea ce se vede și azi: la numai câteva zeci de kilometri de Bucureștii rivalizând în lux și risipă cu metropolele cele mai ariviste, întâlnești niște amărîte așezări cu înfățișarea aproape neolitică — satele și cătunele românești. Contrastul acesta e mai elocvent decât volume întregi de istorie.

Intre sat și oraș a fost și mai persistă pretutindeni un antagonism, la noi însă parcă mai viu și mai accentuat. Pentrucă orașele noastre nu sunt expresia specificului național. Un oraș german sau francez reprezintă chintesența națională respectivă ca și satul, ba chiar în mai mare măsură. Orașul nostru, înființat și desvoltat, în multe cazuri, din alte necesități decât cele românești, nu s'a adaptat încă deplin spre a fi aevea, ca duh și civilizație, izvor de românism curat... Pe când țăranul român dă orașului tot, civilizația orășănească îi oferă

numai sarcini și fraze goale. Țăranul e serios și naiv, orășanul e ironic și sceptic. Poate de aceea țăranul n'are încredere în orășan, iar orășanului i-e rușine de țăran, când nu-i e frică.

Și totuși emanciparea țăranilor, orășenii au propovăduit-o și au realizat-o. Revoluțiile noastre, mai mult gălăgioase decât sângeroase, s'au făcut toate de sus în jos, până la exproprierea latifundiilor și împroprietărirea țăranilor. Țăranul însuși, incapabil de a se organiza și de-a iniția răsturnări sociale, ar fi purtat în eternitate jugul servituții.

Ideile liberale și democratice au pătruns la noi din afară, evident, dar au găsit aici teren favorabil. Curentele generoase umanitare, proclamând sfințenia libertății individuale, erau în aer, la începutul secolului trecut, în toată lumea, întocmai cum azi e în aer ideea strivirii individului în folosul colectivității. Ideilor generoase de atunci le datorăm nu numai libertatea țăranului, dar însăși libertatea neamului românesc cu corolarul firesc al unirii tuturor Românilor într'un Stat independent. Ideile de-acum un veac și jumătate, prin triumful libertății omului, au impus libertatea popoarelor, precum curentele dominante actuale, prin încătușarea individului, sunt sortite să îngenuncheze pe cei slabi în folosul celor puternici.

Vântul de generozitate universală a prilejuit, cum era natural, și mari exagerări. Mila, compătimirea și dragostea pentru țărănime au creat o imagine falsă a țăranului, o idealizare ieftină și dulceagă, departe de realitate. Pe măsură ce interesul pentru țăran creștea, s'a ajuns să nu se mai poată vorbi despre el decât în termeni hiperbolici. Iar când sufragiul universal a oferit un buletin de vot țăranului analfabet și nemâncat, oropsitul de ieri s'a pomenit deodată tiran prin procură. Pentrucă toate mișcările în favoarea țărănimii au fost infectate de retorism, au rămas simple intenții fără rezultate practice. După o sută de ani de emancipare, devenit proprietar asupra aproape totalității pământului cultivabil, țăranul român se află în aceeași mizerie morală și culturală, iar standardul lui de vieață nu s'a îmbunătățit câtuși de puțin. Ceea ce denotă o tristă carență a conducătorilor.

Prin ceea ce a fost și a reprezentat în vieața neamului, țăranul român nu se putea să nu devină îndreptarul culturii naționale, mai cu seamă în ce privește literatura și artele. Când, după dobândirea libertăților, forțele creatoare românești s'au deșteptat și au apărut poeții, artiștii și învățații, toate bunăvoințele și uneori talentul real s'au poticnit din lipsa instrumentului de expresie de o parte și de altă parte a unei temelii durabile pe care să se construiască. Decenii de dibuiri, de reforme abracadabrante, de imitații sterile, de înnoiri diverse n'au dat roade. Limba românească, corectată întruna de scriitori și filologi pasionați, scârțâia din ce în ce mai rău și nu izbutea să nască poezie. Abia când scriitorii s'au apropiat mai atent de literatura țăranului, au descoperit izvorul limbii și al poeziei românești. Alecsandri a făcut un act revoluționar adunând și dând la iveală o comoară de poezie populară. S'au găsit, firește mai târziu, unii cari să-l acuze că prin ajustările și completările lui ar fi stricat frumusețea originală. Au uitat acuzatorii că arta e totdeauna operă individuală, chiar cea anonimă populară. Un cântec popular a fost făcut, întâi și întâi, de cineva și numai pe urmă au venit alții, în timp și în spațiu, să-l corecteze, să-l amplifice ori să-l simplifice, în sfârșit să-l perfecționeze. Adică întocmai ceea ce se întâmplă și cu poezia cultă, unde însă toate operațiile le săvârșește un singur ins, mai înzestrat și cu darul versificației, și cu al criticii. Incât Alecsandri a fost ultimul corector al baladelor populare culese de dânsul, și de sigur cel mai talentat.

Până la Eminescu totuși limba literară românească a mai avut destule șovăiri. Numai geniul eminescian a știut să integreze organic comoara limbii țăranului în limba uzuală a tuturor. Prin Eminescu, țăranul român a dăruit elementul cel mai necesar literaturii noastre: limba curată, bogată, mlădioasă, mereu nouă, cu posibilitatea de eternă înnoire, cu un dinamism etern, dinamismul eternului duh neaoș românesc. Colaborarea dintre Românul cel mai modest și poetul cel mai mare a fixat linia generală a originalității literare românești.

Pe această linie scriitorii au putut înainta pe urmă fără teamă de rătăcire, având de altfel totdeauna la îndemână pe țăranul român, în caz de îndoieli. După Creangă și Coșbuc,

mișcarea semănătoristă, împreună cu cele similare și adiacente, a putut enunța axiomatic că o literatură românească adevărată trebue să purceadă din realitatea românească, adică direct sau indirect din țărănimea care reprezintă ceea ce are mai original neamul nostru. De fapt semănătorismul n'a făcut decât să formuleze și să strige cu glas tare, ca să pătrundă în conștiința tuturor, ceea ce au simțit totdeauna, deși nu atât de categoric, toți creatorii de valori veridice. Mișcarea aceasta, entuziastă până la fanatism, era natural să facă să triumfe un comandament a cărui rodnicie s'a dovedit în toate timpurile și la toate popoarele. « *Iliada* », « *Divina Comedie* », « *Don Quijote* », « *Faust* » sunt universale pentrucă, dincolo de perfecția estetică, exprimă suflete și realități naționale. Nu e vorba, cum s'a încercat să se răstălmăcească, de a reduce literatura la țărănism, sau muzica la doine și hore, sau sculptura la crestături în lemn... Ar fi o aberație să anchilozăm și să limităm inspirația artistului. Confundând culturalul sau etnicul cu esteticul se anihilează creația de artă. Opera nu valorează prin materialul rural sau urban, ci numai prin realizarea estetică. Dar estetica nu exclude predominanța unui spirit specific care dă anume coloare și autenticitate operei.

Am avut de altfel destui scriitori, unii foarte talentați, cari, umblând să cultive așa zisa artă pură sau să fie moderni cu ghilimele, au crezut că trebue să se inspire neapărat după ultimisimele curente străine. S'a întâmplat să realizeze, în cazurile cele mai fericite, imitații acceptabile sau chiar virtuozități tehnice interesante, nu însă opere vii și trainice. Căci modernismul adevărat nu cere înstrăinare de realitățile naționale, ci tocmai înțelegerea mai pătrunzătoare, adâncirea și valorificarea originalității acestor realități. Literatură fără țară nu există, cum nu există plantă fără pământ. Ar fi de observat, în treacăt, că pseudo-modernismul a fost reprezentat și practicat la noi exclusiv de scriitori născuți la oraș, deci mai puțin legați de pământ și uneori chiar de graiul românesc până într'atâta, că unii se mândreau când izbuteau să ticluiască ceva în vreo limbă străină. Ceea ce ar fi o dovadă mai mult că orașului îi lipsește încă spiritul autohton zămislitor de valori originale.

Totuşi cultura adevărată, prin care neamul românesc să-şi justifice rostul în lume, numai oraşul poate s'o creeze şi s'o desăvârşească. Literatura ţărănească nu e pentru ţărani, căci ţăranii nu citesc şi nici nu vor citi cărţi literare. Ţăranul îşi face singur literatura pe care o pofteşte inima lui, cum îşi confecţionează cele trebuincioase pentru trupul şi sufletul său. Cărţile cu ţărani le citesc numai orăşenii, ca şi pe celelalte. Ţăranul, prin firea lucrurilor, nu poate fi consumator ci doar subiect de literatură.

Oraşul însă trebue să fie pătruns şi el de duhul pământului şi al sufletului românesc. Glasul pământului trebue să fie auzit şi înţeles şi de orăşeni pentru a deveni marea lege a neamului pe care nimeni să n'o mai înfrângă şi nici să n'o nesocotească. Intre sat şi oraş trebue să se creeze simbioza care să potenţeze toate puterile creatoare. Numai simbioza aceasta va naşte marea cultură românească de care în sfârşit va beneficia şi ţăranul român, conservatorul trecutului şi tinereţii noastre.

De aceea azi şi încă multă vreme, spre ţăranul român trebue să ne întoarcem necontenit. Fiindcă, precum Anteu câştiga noi puteri şi devenea invincibil când atingea pământul, tot astfel creatorii români, păstrând contactul spiritual cu ţăranul român, vor produce opere universal preţioase şi vor servi, în acelaşi timp, destinul neamului...

Dar, la rândul ei, ţara nouă, pentru care ţăranul român a jertfit şi a sângerat cel mai mult, trebue să-i înlesnească şi lui soarta mai bună ce i se cuvine. Nu prin fraze şi hârţoage, nici prin pomeni şi făgădueli deşarte, ci printr'o educaţie nouă care să-i asigure muncă rodnică şi traiu omenesc. Şi mai ales, şi poate mai presus de toate, dăruindu-i ceea ce râvneşte de multe veacuri fără încetare şi în zadar: lumină şi dreptate.

Suntem şi vom fi totdeauna neam de ţărani. Prin urmare destinul nostru ca neam, ca Stat şi ca putere culturală, atârnă de cantitatea de aur curat ce se află în sufletul ţăranului. Dar mai atârnă, în aceeaşi măsură şi de felul cum va fi utilizat şi transformat acest aur în valori eterne.

RĂSPUNSUL D-LUI I. PETROVICI

Domnilor Colegi,

Fotoliul academic pe care Instituția noastră l-a încredințat scriitorului L i v i u R e b r e a n u este nou înființat. Lacul îi sclipește proaspăt, iar îmbrăcămintea n'are urmă de uzură. Preocupat să-și creeze sieși o tradiție, care momentan îi lipsește — și cum putea păși mai norocos decât chemând să-l inaugureze pe unul dintre cei mai de seamă prozatori ai noștri? — el nu poate oferi niciuna aceluia care vine să-l ocupe azi. Inaintaș fără predecesori, noul nostru coleg n'a avut putința să facă, în discursul său de recepție, după uzanța academică, elogiul unei personalități determinate; totuși, neputându-se sustrage sufletește, odată în mijlocul nostru, datinei de a începe elogiind, și-a ales un alt obiectiv pentru laudă, un înaintaș, în felul lui, și dânsul: pe marele rezervoriu al neamului nostru, pe țăranul român.

Datorim acestei împrejurări pagina de convingere tare și de elocință însuflețită, pe care o ascultarăm acum, pagină în a cărei dialectică a străbătut ceva din energia aspră, din apriga vigoare a accentului cu care ne-a obișnuit romancierul în puternicele lui povestiri.

Dar cu toată bărbăția tonului, noul nostru coleg pare să fi întovărășit aceste elogii ale țăranului cu oarecare sfială. Ne-o spune dealtminteri singur, declarând că socoate o nedibăcie să lauzi pe cel slab și umil, fiindcă numai atunci când vorbești de reprezentantul unei clase puternice, poți avea certitudinea că lauda va prinde și va complace tuturor.

Aș ruga pe noul nostru coleg să nu considere compania noastră, cel puțin din punctul acesta de vedere, inferioară sensibilității sale proprii. Ca să-i risipesc temerile exprimate,

îi voiu reaminti că Academia mai înainte de a fi un salon, este un cerc de intelectuali, iar intelectualul, mai mult sau mai puțin de rasă, are neapărat ceva din stofa de apostol care nu disprețuește pe mojic și pe cel slab. Poate dimpotrivă, elogiarea cuiva puternic, suit nu totdeauna prin merit, va deștepta în cercuri mai rafinate sentimente de frondă și de opozițiune. Chiar dacă în ce privește exteriorizarea, cărturarii nu merg în direcția aceasta, de regulă, prea departe, sunt totuși puțini aceia care împing obediența — măcar atunci când nu se întemeiază pe o convingere nestrămutată — până în intimitatea sufletului lor.

N'aș voi să pierd din vedere obiectivul principal al cuvântării mele, care va trebui să îmbrățișeze întreaga activitate a colegului, pe care am cinstea să-l primesc în această incintă, și de aceea voiu stărui numai în treacăt asupra discursului său de astăzi, de sigur interesant mai puțin prin concluzia sa, cât prin considerațiile proprii care au condus la acea concluziune.

Convingerea că valorile noastre culturale se cuvine să păstreze legătura cu «glasul pământului» și cu «spiritul autohton», că toți creatorii noștri numai menținând «contactul spiritual cu țăranul român vor produce opere autentice... și universal prețioase», într'un cuvânt că trebue necondiționat să se asculte de imperativul specificului etnic, ca suprem criteriu de creație și de diferențiare, convingerea aceasta care a fost substanța concluziunii discursului ascultat, nu este deosebit de nouă, ba am putea spune că e astăzi foarte răspândită, uneori chiar pe cale să alunece în primejdioase exagerări. Căci este în orice caz o exagerare să extinzi principiul acela etnic chiar la cercetarea adevărului (științific sau filosofic) așa precum încearcă unii s'o susțină, ceea ce ar avea ca rezultat, dacă lucrul s'ar înfăptui realmente, fărâmițarea unității și universalității adevărului în compartimente naționale distincte — un adevăr deosebit pentru fiecare națiune, — sfărâmându-se punțile de colaborare și chiar de înțelegere între popoare, amenințându-se cu disoluția însăși ideea de speță omenească, socotită cândva de filosoful Platon ca un prototip superior, pe care lumea materială nu-l poate realiza

întocmai, dar către care trebue să tindă neîncetat, îndeplinindu-și o nobilă și neșovăitoare datorie.

Nu doar că la țărănime nu s'ar găsi pe alocuri așchii de gândire pătrunzătoare și interesantă. Dar chiar înțelepciunea maximelor țărănești, adeseori uimitoare, își are în general valoarea ei, în măsura în care au reușit să încorporeze viziuni asupra adevărului etern și universal valabil, — iar nu pentrucă ar fi spus lucruri pe care nu le poate simți decât un Român, chiar dacă, evident, expresia lor e autentic românească. De altfel, nu pot învinui câtuși de puțin pe colegul nostru că s'ar fi făcut părtaș și dânsul la asemenea exagerații, întrucât aplicarea principiului în chestiune o cere categoric, reproduc cuvintele sale întocmai: «mai ales în artă și literatură», unde de sigur are dreptate. Păstrează totuși o tăcere, care poate fi semnificativă, când e vorba de adevăr și cunoaștere, după cum cred că nu s'a gândit nici să ne întoarcem în vieața practică la etica țăranilor și să adoptăm cumva, ca norme inspiratorii, comportările impulsive, pe care le-a zugrăvit cu halucinantă intensitate în romanul său țărănesc « Ion ».

Elogiul frumos al țăranului era parcă indicat din partea colegului nostru și pentru a mai atenua o oarecare impresie de pâclă pe care ne-a lăsat-o sumbra povestire a romanului citat. Recunosc că și în elogiul de astăzi țăranul nu ne-a fost prezentat fără defecte, ba parcă și marile lui isprăvi istorice s'ar datori, măcar în parte, unor însușiri, care absolut luate, n'ar merita cine știe ce calificative măgulitoare. Fără a mă pronunța asupra cazului de față, trebue să recunoaștem ca principial profundă ideea că uneori succesele în vieață se datoresc unor defecte, iar nu numai calităților, așa precum ar vrea să susțină o psihologie convențională. Această convingere pesimistă se poate îmblânzi cu gândul că până la sfârșitul sfârșitului tot valorile luminoase triumfă și se impun. Dar până atunci e o cale lungă, pe care defectele își afirmă adesea valoarea lor vitală și netăgăduită. Nu știu ce vor crede istoricii de profesie, de interpretarea d-tale, scumpe coleg. Dar pentru moment ai avut norocul să-ți răspundă la discursul de recepție nu un istoric cu vederi precise, ci reprezentantul

unei discipline deprinsă cu controversa și de aci, mai indulgentă cu felurimea ipotezelor.

De asemeni, mai știu că o intuiție de artist poate nemeri câteodată adevărul istoric, chiar fără aplicarea riguroasă a metodelor specialistului, că un istoric de însemnătatea lui Frédéric Masson a recunoscut într'o împrejurare solemnă, că adevăratul său maestru la pătrunderea și înțelegerea evenimentelor a fost Honoré de Balzac, iar personal nu mă simt obligat a zâmbi față de versurile aparent naive sau pretențioase ale lui Edmond Rostand:

« Un rêve est moins trompeur, parfois, qu'un document »
sau
« Même quand il a tort, le poète a raison ».

In fine pentru a încheia, eu unul n'aș putea face dificultăți prealabile să acord intuiția trecutului, cuiva care a dovedit că posedă în așa măsură intuiția prezentului, încât a putut să zugrăvească c'o exactitate uimitoare — ca în « Răscoala » sau « Pădurea Spânzuraților » — unele întâmplări la care n'a participat și n'a fost martor niciodată.

Dar nu voiu întârzia, precum am spus, asupra expunerii istorico-ideologice, pe care colegul nostru ne-a făcut-o astăzi în formă abstract-dialectică, mai ales că ea nu poate alcătui decât un mic episod în vasta lui activitate de scriitor, care curge înbelșugat în altă albie : aceea care i-a atras un lung șirag de consacrări, încununate cu chemarea în Academie.

Căci oricare ar fi deosebirile de gust individual și oricâte nuanțe personale vor aduce unii și alții la judecarea operelor literare, nimeni nu poate contesta că Liviu Rebreanu n'ar fi unul din aceia care au contribuit maĭ mult, în ultimele două decenii, la înălțarea prestigiului literelor românești. Scrierile lui, în deosebi cele epice, s'au desfăcut în numeroase edițiuni, au intrat în conștiința publică cu titlul și conținutul lor, servesc adeseori ca unitate de măsură pentru lucrările de același gen, după cum vor servi și ca modele, fecund inspiratoare pentru acei cu talent, descurajante poate pentru acei cu aptitudini mai reduse. De asemeni nu fără o legitimă mândrie luăm cunoștință de larga lor difuzare dincolo de hotarele

țării, unde au fost curând traduse în numeroase și variate idiomuri : germanice, neolatine, slave, turanice, chino-japoneze, plimbând pe mai multe continente posibilitățile de înfăptuire literară ale nației noastre, până în prezent nu deajuns de cunoscute. Pot să destăinuesc o mărturisire directă pe care mi-a făcut-o unul din traducătorii romanului «Ion»—e vorba de colegul nostru corespondent Pierre Mesnard, bun cunoscător al limbii române, emerit universitar francez și comentator valoros al filosofiei cartesiene. Intâlnindu-l anul trecut la Alger, câteva luni mai înainte ca el să fi schimbat roba profesorului cu uniforma de căpitan de artilerie în serviciul patriei sale, acest tânăr cugetător, plin de făgăduințe mi-a împărtășit entuziasmul său pentru acest puternic roman românesc, și mi-a arătat cum câțiva ani de zile și-a întocmit vieața sa spirituală, alternând adâncirea lui Descartes cu tălmăcirea pe franțuzește a lui « Ion », — o tovărășie de care autorul romanului n'ar putea fi decât realmente măgulit. Cu faima de meșter mare al genului epic a străbătut numele colegului nostru și în țară și în străinătate, cu toate că dânsul a mai scris și în alte genuri literare, cum ar fi în teatru, ba pot să afirm, fără teamă de a greși prea mult, că dintre toți romancierii noștri de seamă este acela care a încercat teatrul cu mai mult noroc. De altfel, și în romanele sale, dialogul personagiilor nu este strivit de partea narativă, ci înflorește viu și dramatic, încât fără multă trudă din partea adaptatorilor, unele din romanele lui Rebreanu au putut fi transpuse cu real succes pe scenă. Dar de sigur, forța de căpetenie a scriitorului nostru e romanul și nuvela, mai ales romanul, fiindcă sufletul vijelios și puternic al acestui făuritor de vieață n'a putut încăpea comod în spațiul restrâns al nuvelei, unde mai potrivit se joacă zefirii și se incrustează nuanțe delicate. Deși nu trebue să uite nimeni nuvelele sale cutremurătoare : « Catastrofa », sau «Ițic Strul dezertor», capodopere necontroversate, care ne dovedesc că autorul lor, osebit de puterea intensă a creației, nu e străin nici de meșteșugul greu al concentrării și conciziunii.

Dar notorietatea sa fixată și răsunătoare începe cu romanul, — cu « Ion ». Deși puțină pâclă apăsătoare înconjură, cum

ziceam, această epopee a țărănimii ardelene — cu un erou care-și snopește părinții în bătaie — însă prin puterea epică, prin numărul considerabil al personagiilor amestecate în povestire, prin combinarea savantă a micilor acțiuni răzlețe, care se întrețes cu dibăcie într'o vastă canava unde nici un fir nu se pierde și toate ajung la țintă, în sfârșit prin realismul brutal cu care ni se zugrăvește acel microcosm de instincte și patimi elementare, « Ion » este un roman social puternic, care a deslănțuit, după succesul său, o producție febrilă de romane.

Până la « Ion » romanul românesc a reprezentat un curaj răzleț, avantposturi pe care grosul scriitorilor le lăsau să se îndepărteze, fără a le urma. Liviu Rebreanu e acela care a reușit să antreneze masele scriitoricești în făgașul romanului. Este drept că în acest antrenament au fost târîte și elemente mai slabe, care ar fi putut rămânea cu folos la îndeletniciri mai modeste. Dar încercările neizbutite se elimină dela sine, iar principalul rezultat a fost un gust și un elan tot mai viu pentru cultivarea romanului. Insă acel care poate a fost îmboldit mai tare, de primul d-tale succes de romancier, iubite coleg, ai fost d-ta însuși, continuându-ți fresca epică cu o hărnicie și cu un răsunet nedesmințit. Ba, unele noi romane au stârnit, cel puțin la unii ,un entuziasm care a depășit pe acela pentru « Ion ».

E cazul mai ales cu « Pădurea Spânzuraților » și cu « Răscoala », unde puterea evocatoare, măcar la unele capitole, nici nu fusese sprijinită de experiența d-tale proprie. Cel puțin la « Ion » documentarea ți-o strânseseși singur la fața locului, în acel colț năsăudean de unde-ți tragi obârșia, căci ești născut acolo, la răscrucea Transilvaniei cu Moldova, amândouă provincii deosebit de binecuvântate la zămislirea talentelor literare. (Cum vezi, scumpe coleg, te-am tras puțin și de partea Moldovei mele și poate mai tare decât trebuia, dar așa se întâmplă cu scriitorii mari: ajunge o umbră de justificare ca să-i revendice toată lumea). De sigur, nu ești primul scriitor care zugrăvește magistral medii cu care n'a avut atingere directă și, cu atât mai mult experiența lor nemijlocită.

Academicianul francez Paul Bourget, nu de mult dispărut, lăsând în amintirea urmașilor nu numai fizionomia sa de

romancier, ci și pe aceea a unui critic ascuțit, a scris odată textual următoarele: « Cei mai mari pictori ai naturii omenești, acei care i-au scrutat mai adânc misterele și tălmăcit în chip mai elocvent bucuriile și suferințele, fost-au ei oameni care au trăit o vieață pasională, încărcată de drame? Nu, ci mai degrabă au fost meșteri profesioniști, cu experiență personală scurtă, cu o existență mediocră și goală, puțin amestecați pe scena vieții și ale căror aventuri mai importante au fost operele lor. La ce moment Shakespeare bunăoară a putut să trăiască efectiv și să se lase rostogolit de vâltoarea omenească el care a cumulat, în decurs de treizeci de ani, funcțiunile absorbante de autor dramatic, de actor și de impresar? De asemeni, la ce moment Molière, al cărui meșteșug îl ținea la o parte de lume și care a experimentat dragostea în condiții așa de mărunte, aproape așa de ridicole? In sfârșit, la ce moment Balzac, acest salahor al scrisului, care înainte de 1829 compusese o întreagă bibliotecă de romane iscălite cu pseudonim, și care dela 1829 la 1849 a conceput și realizat cele patruzeci de volume ale Comediei umane? ».

Cum vezi, n'am vrut să te las singur, scumpe coleg, în ce privește arta miraculoasă de a reda la perfecție o realitate pe care n'ai trăit-o de-a-dreptul. Dar oricum, te-am așezat, cu ajutorul rândurilor citate, într'o companie glorioasă, unde te poți simți chiar și mai mândru decât dacă ai fi inițiat domnia-ta însuți sistemul, sau ai fi primul caz al întrupării sale izbutite.

Domnilor Colegi,

Cariera literară a lui Liviu Rebreanu numără cel puțin două decenii de succese. In timpul acesta, critica noastră autorizată și-a spus cuvântul în repetate rânduri, analizând opera și definind-o cu cele mai nimerite caracterizări. Nu voiu căuta astăzi — când trebue să-mi sprijin și eu elogiul pe o caracterizare —, nu voiu căuta — de dragul originalității — să prezint creația literară a noului nostru coleg într'un fel în care n'a mai făcut-o nimeni, mai ales că am putința să evit întrucâtva banalitatea repetirilor, prin aceea că aceleași

lucruri se pot lega în capul fiecăruia de alte aduceri aminte și se pot nuanța în chip deosebit.

Liviu Rebreanu este mai înainte de toate un puternic scriitor realist, dușman instinctiv al artificiilor care deformează realitatea și-i dau — firește cu scuza bunelor intenții și a unor nobile aspirații — un aer fals sau convențional. Chiar războiul, cu vitejiile lui eroice, nu ne este descris, de acest mare epic al nostru, în chip romantic și idealizat, ci sumbru, groaznic, sinistru. Eroismul — care de altfel nu lipsește — e îmbinat cu brutalitatea vieții, răsărind până la urmă luminos dintr'însa, iar nu inserat, cum se întâmplă adesea, în atmosfera unei poezii factice și artificiale.

Fără a împuțina câtuși de puțin coardele sufletești ale poporului nostru și posibilitățile lui verificate de creație artistică, îmi voiu exprima totuși credința că realismul e poate forma de artă cea mai potrivită cu bunul simț al acestui popor, în genere fără înclinări deosebite pentru declamație sau convențional și având poate ca singură manieră de mascare a adevărului, discreția și sfiiciunea.

Liviu Rebreanu zugrăvește vieața așa cum este, în arta lui realisto-naturalistă. De altfel, zugrăvirea exactă poate fi considerată în deobște ca o condiție de viabilitate artistică, o condiție pe care, măcar în formă minimală, trebuește să și-o însușească orice direcție literară. Chiar o operă de fantazie romantică, atunci când a izbutit să se mențină, e că are o latură exactă, un fond de adevăr, — pe care arta naturalistă nu face decât să-l îngroașe, în același timp subțiind până la neființă elementul convențional. Postulatul zugrăvirii credincioase este așa dar un fapt artistic esențial și e simptomatic că un așa zis adversar al naturalismului, ca Brunetière, a trebuit să se justifice, spunând că în fond el nu atacă naturalismul, ci din contra « qu'il le défend contre lui-même, contre ses excès, contre les courtisans de son propre succès ».

Țin să relev cu deosebire că realismul colegului Rebreanu nu se mulțumește mai niciodată cu zugrăvirea unei vieți mărunte și monotone, — așa cum este a majorității oamenilor. El nu socoate intriga indiferentă, ci caută — în deosebire de alți scriitori realiști — simultan cu descrierea vie, evenimen-

tul interesant și — dacă se poate — chiar sensațional. Autorul își dă seama că arta n'are numai rolul redării fidele și — dacă vreți — tipice, ci și datoria de a te scoate din banalul cotidianului, sau de a întregi vieața zilnică cu întâmplări, de sigur verosimile, dar mai neobișnuite. Evadarea în tipic nu strică să se împerecheze cu aceea în dramatic și sensațional.

Nicio mirare că într'o zi autorul nostru era să încerce romanul polițist, așa precum singur își denumește ultimul său roman: « Amândoi ». Aci apare, și mai în relief firește, dragostea sa de sensațional, cu toate că ea, chiar în cazul acesta, rămâne încadrată tendințelor zugrăvirii realiste. Căci deși în toată țesătura istorisirii se vede negreșit intenția de a încurca pe cetitor, după cum se simte « aranjamentul » meșteșugit al întâmplărilor și mâna autorului la spate, totuși evenimentele sunt așa de viu prezentate și înlănțuirea lor pare atât de firească, încât chiar romanul acesta păstrează tinctură realistă, mai ales că cu prilejul crimei misterioase a cărei deslegare se face abia la urmă, se perindă o frescă de scene și tipuri provinciale, realmente savuroase.

Puterea evocatoare a povestitorului Rebreanu este slujită în toată galeria operelor sale de un stil viguros și natural, ale cărui colori mai mult întunecate sunt când trase cu pensula, când așternute gros cu cuțitul. Dacă ar fi să-l compar pe scriitorul nostru cu scriitori celebri de aiurea — căci va trebui să mai treacă poate vreme până când literatura națională ne va oferi destule exemple autohtone pentru a găsi analogiile caracterizatoare în propriul ei cuprins — dacă ar fi deci să-l compar cu scriitori de aiurea (și mi se va ierta dacă mă refer de preferință la acea literatură care-mi este mai de mult familiară și s'a coborît în mine mai adânc) aș putea spune că stilul lui Rebreanu reprezintă o mijlocie între scrisul lui Zola și acel al lui Maupassant. Are mult din forța animatoare a celui dintâi, dar combinată cu ceva din precizia și măsura celui de al doilea prozator. In orice caz, el se opune stilurilor întortochiate și maladiv chinuite de setea noutății, așa că aș putea să reactualizez, în legătură cu proza lui Rebreanu, câteva rânduri din unica și celebra prefață a lui Guy de Maupassant, unde marele scriitor repudia cu

hotărîre — reproduc textual: — « vocabularul bizar, complicat și chinezesc, care ni se impune astăzi sub numele de scriere artistică ». (Să constatăm în treacăt că stilul natural al autorului acelei prefețe a supraviețuit stilului artificial, cu pretenție de artă rafinată, al celor vizați de către el).

Aș mai putea să adaog că abundența și revărsarea vijelioasă a inspirației lui Rebreanu îl îndepărtează și de categoria acelor scriitori, aceștia sănătoși și realmente artiști, care cizelează și migălesc fiece silabă c'o pasiune de bijutier, ce însă, măcar în anume momente, poate părea exagerată. Nu s'ar putea spune în orice caz despre Rebreanu ceea ce Dumas-fiul a spus odată — cu puțină răutate — referitor la Flaubert, că « omul acesta îi face impresiunea cuiva care doboară un stejar pentru a construi o cutioară; cutioara e perfectă, dar parcă pentru atâta e prea mult să doboare un arbore întreg ».

Liviu Rebreanu îți pare mai degrabă că desrădăcinează mulțime de stejari pentru a alcătui dintr'înșii bârnele uriașe ale unor construcții de ciclop. El nu cizelează excesiv stilul, dar îl animează de suflul unei puteri epice neobișnuite, făcându-l năvalnic ca valul în spumă. N'aș putea totuși spune că scriitorul nostru nu este preocupat de aproape de scrierea îngrijită, plastică și bine ritmată, ceea ce-o dovedește oricare din operele sale; nici chiar că n'ar fi obsedat efectiv de perfecția artistică și de frumos în genere, ceea ce ne-ar mărturisi-o și călătoria sa la Paris, pe care ne-o povestește în cartea sa: « Metropole » și unde ne spune — mișcat dar fără niciun fel de emfază — că mai în fiece zi petrecută în capitala Franței, oricare i-ar fi fost direcția raitelor și natura intereselor, nu putea să nu se abată o jumătate de oră la Luvru numai pentru a contempla Venera din Milo și a se mai impregna odată de grația incomparabilă a statuii, căreia capriciul mutilărilor a mai adăogat parcă un coeficient de frumusețe realizării artistice însăși.

Trebue să relevez de asemeni că vigoarea brutală a unui stil, foarte propriu să zugrăvească mișcările de mase și furia instinctelor primare, nu-l împiedecă pe autor să aibă câteodată tonuri de gingășie impresionantă, de care beneficiază

mai ales — precum just s'a observat — unele siluete feminine, așa că de fapt întâlnim în opera literară a noului nostru coleg, aproape toată gama stilistică, dela violența sălbatică, la duioșia suavă, putându-i-se aplica astfel, fără greș, unele versuri, în care Victor Hugo se descria, orgolios, pe sine însuși :

Mon vol est sûr
J'ai des ailes pour la tempête
Et pous l'azur !

Domnilor Colegi,

Un adevărat romancier trebue să fie un psiholog, — și Liviu Rebreanu evident că este. Poate că n'ar fi recomandabil ca scriitorul să intercaleze în povestire, întrerupând-o, lungi analize abstracte și fastidioase, disecând abuziv mecanismul lăuntric al sufletului, așa cum obișnuia pe vremuri Paul Bourget, despre care același Dumas-fiul spusese, într'o butadă, că îi face impresia unui om care când îl întrebi cât este ora, el în loc să-ți răspundă, ori eventual să-ți arate cadranul ceasornicului, s'apucă să-i desfacă mașinăria.

E desigur preferabil pentru farmecul povestirii, ca evoluția psihologică să rezulte din fapte, ori măcar să fie încorporată în fapte, străvăzându-se prin ele. De altfel nu numai exigențele plastice ale artei, dar chiar psihologia de astăzi, n'ar mai fi favorabilă procedeului lui Bourget, întru cât știința psihologică modernă trece dincolo de mecanica elementelor psihice cunoscute, în adâncuri întunecate, care pot izbucni fără legătură aparentă și nu pot fi decât sugerate sau tălmăcite indirect.

In povestirile lui Rebreanu se deschide mașinăria ceasornicului foarte rar, dar evoluția orelor îți este arătată cu precizie și cu putere, întocmai ca la un ornic de turn secular care îți vestește necontenit timpul, cu bătăi sonore și vibrante care te scoală din somnul cel mai adânc. Așa e în genere de expresivă zugrăvirea evenimentelor și elocința faptelor, că te face să vezi străfundul sufletelor, fără nicio disecție pedantă. Imi voiu permite totuși, cu toată admirația pe care o

nutresc pentru realizările literare ale noului nostru coleg, să menționez că uneori, deși foarte rar, sub influența poate a romanelor rusești, veșnic încărcate de surprize psihologice, găsim și în evoluția morală a unor personagii ale romancierului Rebreanu, unele obscurități superflue. Așa ar fi în, de altfel splendida « Pădure a Spânzuraților », cazul locotenentului Bologa, personagiu de-a-capul complicat, ceea ce se traduce la exterior prin oarecare inconherențe de atitudini, împotriva cărora n'aș avea nimica de obiectat, mai ales că până la urmă ele se însumează pe un fir, iar din totalizarea lor rezultă tipul viu al unui personagiu bogat și frământat sufletește. Numai în scena finală, când se precipită catastrofa, aș fi vrut evoluția sufletească a eroului, ceva-ceva mai limpede, oricare ar fi participarea întunecimilor subconștiente, de sigur greu analizabile, dar care nu trebue în tot cazul să dea impresie de arbitrar. Mai ales că arta, paralel cu oficiul intensificării colorilor, îl mai are nedespărțit și pe acela al clarificării obscurităților, măcar și cu o slabă geană de lumină.

* * *

Elogiul meu, făcut cu mulțumirea unor convingeri bucuroase să se exteriorizeze, se apropie de sfârșit.

Nu pot însă mai înainte de a încheia să nu fac mențiune — iubite coleg — că operele cu care ai îmbogățit literatura românească nu se mărginesc în deobște să prezinte largi fâșii de vieață, individuală și colectivă. Ele cuprind adesea și probleme de un ordin mai înalt, sociale sau chiar metafizice, cum este acel roman, ce pare a face o figură curioasă în ansamblul scrierilor d-tale: « Adam și Eva », în care pentru prima oară părăsești mediul românesc și ne transporți rând pe rând prin țări exotice și epoci diferite, pentru a concretiza ideea metafizică a supraviețuirii și a unei reîncarnări succesive a sufletului, până ce va ancora la urmă pe un plan ontologic de liniște neturburată.

« Adam și Eva » e o salbă prețioasă de povești exotice, așezate pe un fir metafizic, ce face din această operă o încercare ambițioasă și oarecum temerară. Dar și dacă s'ar rupe

firul acesta subtil și pretențios, pentru unii poate chiar impresionant, tot rămân mărgăritarele unor povești colorate, în care a fost topită o vastă erudiție mitologică sau istorică, și în care fluiditatea stilului dobândește pe alocuri o vrajă și un farmec deosebit.

In orice caz, romanul acesta e un testimoniu pentru varietatea mijloacelor dumitale artistice, care nu pot fi exclusiv închise în formula naturalistă. Procesul evoluției sufletești individuale este, cum știm, la toată lumea, un proces de îngustare treptată. Bogăția năzuințelor din tinerețe se tot reduce mereu, până când rămânem la urmă, în cazul cel mai norocos, oamenii unei orientări singulare, ori să zicem a unei aptitudini determinate. Dar pe marginea acestei linii unice vegetează în umbră și alte veleități înnăbușite, care însă nu amuțesc cu totul și aspiră când și când la vieață. De acest fapt psihologic se leagă faimosul «violon d'Ingres», expresie a unor slăbiciuni în care lumea nu prea are în deobște încredere. D-ta ai avut cel puțin norocul ca manifestările laterale să ți se ivească tot în cadrul literaturii și al romanului, sub forma de încercări dincolo de cărarea naturalistă, ba chiar să-ți asiguri și în această regiune prețuirea sinceră a multora, dacă nu chiar la fel pe a tuturor.

Am deviat însă puțin dela chestiune, fiindcă era vorba principial de prezența problemelor mai înalte în structura marilor d-tale romane.

Dacă considerațiile metafizice par a constitui o excepție izolată, în schimb problemele sociale sau politice formează un substrat obișnuit al povestirilor făurite de darul d-tale creator. Dintre aceste probleme care frământă ori au frământat nu de mult actualitatea, voiu menționa pe una deosebit de delicată, care s'a pus incisiv în vremea războiului nostru de întregire: e vorba de cumpăna morală în care vicisitudinile politice au aruncat pe frații noștri Ardeleni, forțându-i numaidecât să aleagă între două căi ireconciliabile: sau să alerge lângă frații de același sânge, porniți să-i elibereze, sau să rămână sub steagul statului străin unde juraseră credință. Această răscruce care numai o declamație ieftină își va fi închipuind că era ușor de rezolvit, a fost reluată și în roman și

în nuvele de vigurosul nostru prozator. De sigur, așa cum s'a petrecut și în realitatea istorică, până la urmă biruește glasul datoriilor către neam. Insă ni se zugrăvește cu mare intensitate dramatismul luptei sufletești, încleștarea conflictului, care nu era acel cornelian, între datorie și pasiune, între înger și bestie, ci dilema dintre două datorii, una pecetluită de mistica jurământului, cealaltă strigată de adâncurile inefabile ale ființei. Era glasul a două trâmbițe diferite care se opuneau, chemându-te fiecare în spre zarea ei, dar amândouă transcendente, amândouă prevalându-se de înălțimea unui plan de etică superioară.

In însăși opera așa de valoroasă a colegului nostru, paginile care cristalizează această cruntă desbinare lăuntrică sunt dintre cele mai sguduitoare. Fără să mai vorbesc de faptul că oarba complicație a împrejurărilor conduce obișnuit la moartea eroului, fie de ștreangul acelora pe care se hotărîse a-i părăsi, fie de glonțul neștiutor al acelora către care se îndruma.

Terminând aceste câteva reflecții, care sunt departe de a istovi ceea ce se poate spune despre opera scriitorului Rebreanu, dar care au fost adaptate cadrului nostru circumstanțial și n'au urmărit alta decât să dea o motivare onestă unui elogiu convins, socotesc că e timpul să încheiu.

Nu știu cât de serios crede colegul nostru în migrația sufletelor și în posibilitatea reîncarnării lor după moarte. Iar în cazul când această idee e la dânsul mai mult decât o jucărie de romancier, nu știu ce reîntrupări așteaptă pentru sine, după ce-și va fi împlinit rosturile vieții sale pământești. Dar de un lucru poate fi sigur de pe acuma: de supraviețuirea numelui său, atât cât va exista o literatură românească și oameni care să se desfete de frumusețile ei. Iată, iubite coleg, o nemurire certă pe care n'o mai aștepți de la cine știe ce misterioase posibilități metafizice, ci pe care ți-ai cucerit-o singur prin munca și meritele d-tale. Academia desemnându-te să completezi ghirlanda iluștrilor prozatori care te-au precedat mai de mult în această incintă, n'a făcut decât să consfințească o situație de fapt. Academia în genere nu se precipită, și de aceea uneori poate să și întârzie. Dar totuși, cu toată circum-

specția sa naturală îi place să și anticipeze, iar în cazul acesta al d-tale, instituția noastră e convinsă că a anticipat, cu încredere desăvârșită, asupra viitorului șirag de scrieri valoroase pe care pana d-tale neobosită ni le va dărui și de acum înainte.

Exprimând aceste nădejdi, lipsite de orice element himeric, termin cu formula bătrânească, a cărei simplitate caldă nu poate fi înlocuită de nicio meșteșugire stilistică, cu formula tradițională: Fii binevenit în mijlocul nostru!

---

28. Dr. G. MARINESCU, Progresele şi tendinţele medicinei moderne. — Răspuns de Prof. Dr. V. BABEŞ. — 10 Martie 1906.
29. DIMITRIE ONCIUL, Epocele istoriei române şi împărţirea ei. — Răspuns de DIMITRIE A. STURDZA. — 22 Martie 1906.
30. L. MRAZEC, Despre formarea zăcămintelor de petrol din România. — Răspuns de ANGHEL SALIGNY. — 23 Martie 1907.
31. Dr. DIM. GRECESCU, O schiţare din istoria Botanicei: începutul, mersul şi progresele sale în general şi la noi în parte. — Răspuns de Dr. C. I. ISTRATI. — 24 Martie 1908.
32. NICOLAE GANE, — Bogdan Petriceicu-Haşdeu. — Răspuns de IACOB C. NEGRUZZI. — 13 Maiu (26 Iunie) 1909.
33. DUILIU ZAMFIRESCU, Poporanismul în literatură. — Răspuns de TITU MAIORESCU. — 16 (29) Mai 1909.
34. Dr. AUGUSTIN BUNEA, Stăpânii Ţării Oltului. — (Postum, fără răspuns).
35. N. IORGA, Două concepţii istorice. — Răspuns de A. D. XENOPOL. — 17 (30) Mai 1911.
36. MIHAIL C. SUTZU, Despre numismatica română. — Răspuns de DIMITRIE A. STURDZA. — 25 Mai (7 Iunie) 1911.
37. T. V. ŞTEFANELLI, Istoricul luptei pentru drept în ţinutul Câmpulungului Moldovenesc. — Răspuns de D. ONCIUL. — 21 Mai (3 Iunie) 1911.
38. GR. ANTIPA, Cercetări hidrobiologice în România şi importanţa lor ştiinţifică şi economică. — Răspuns de L. MRAZEC. — 25 Mai (7 Iunie) 1912.
39. General GR. CRĂINICIANU, Despre istoria armatei române. — Răspuns de ST. C. HEPITES. — 29 Mai (11 Iunie) 1912.
40. B. DELAVRANCEA, Din estetica poeziei populare. — Răspuns de I. C. NEGRUZZI. — 22 Mai (4 Iunie) 1913.
41. Dr. I. SIMIONESCU, Evoluţia culturii ştiinţifice în România. — Răspuns de Dr. L. MRAZEC. — 24 Mai (6 Iunie) 1913.
42. G. ŢIŢEICA, Din vieaţa şi activitatea lui Spiru Haret. — Răspuns de ST. C. HEPITES. — 16 (29) Mai 1914.
43. VASILE PÂRVAN, In memoriam Constantini Erbiceanu. — Răspuns de N. IORGA. — 28 Mai (10 Iunie) 1914.
44. I. NISTOR, Un capitol din vieaţa culturală a Românilor din Bucovina, 1774-1857. — Răspuns de N. IORGA. — 21 Mai (3 Iunie) 1916.
45. OVID DENSUSIANU, Barbu Delavrancea. — Răspuns de IOAN BIANU. — 31 Mai 1919.
46. ION INCULEŢ, Spaţiul şi timpul în noua lumină ştiinţifică. — Răspuns de P. PONI. — 26 Mai 1919.
47. S. MEHEDINŢI, Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca şi uneltele sale. — Răspuns de IOAN BIANU. — 6 Iunie 1920.
48. I. LUPAŞ, Nicolae Popea şi Ioan M. Moldovanu. — Răspuns de N. IORGA. — 8 Iunie 1920.
49. SEXTIL PUŞCARIU, Locul limbii române între limbile romanice. — Răspuns de IOAN BIANU. — 11 Iunie 1920.
50. ŞTEFAN CIOBANU, Contribuţiuni privitoare la origina şi moartea Mitropolitului Moldovei Dosofteiu. — Răspuns de IOAN BIANU. — 28 Mai 1919.
51. G. BOGDAN-DUICĂ, Titu Liviu Maiorescu. — Răspuns de SEXTIL PUŞCARIU. — 25 Mai 1921.
52. GH. BENGESCU, Despre activitatea literară a unor membri ai familiei Golescu în cursul secolului al XIX-lea. — Răspuns de N. IORGA (Postum).
53. A. RĂDULESCU, Cultura juridică românească în ultimul secol. — Răspuns de I. C. NEGRUZZI. — 3 Iunie 1922.
54. O. GOGA, Coşbuc. — Răspuns de G. BOGDAN-DUICĂ. — 30 Mai 1923.

55. ALEX. LAPEDATU, Istoriografia română ardeleană. — Răspuns de I. BIANU. — 2 Iunie 1923.
56. MIHAIL SADOVEANU, Poezia populară. — Răspuns de G. BOGDAN-DUICĂ. — 9 Iunie 1923.
57. DIMITRIE GUSTI, Ființa și menirea Academiilor. — Răspuns de V. PÂRVAN. — 10 Iunie 1923.
58. C. RĂDULESCU-MOTRU, Andrei Bârseanu și naționalismul. — Răspuns de D. GUSTI. — 9 Iunie 1924.
59. PR. N. POPESCU, Dimitrie Onciul, — Răspuns de N. IORGA. — 3 Iunie 1925.
60. GH. BALȘ, Inceputurile arhitecturii bisericești din Moldova. — Răspuns de ALEX. LAPEDATU. — 9 Iunie 1925.
61. EMIL RACOVIȚĂ, Speologia, — Răspuns de Dr. GR. ANTIPA. — 13 Iunie 1926.
62. S. DRAGOMIR, Un precursor al unității naționale: Profesorul Constantin Romanul Vivu. — Răspuns de Dr. I. LUPAȘ. — 29 Mai 1929.
63. P. BOGDAN, Opera lui Anghel Saligny, învățământul tecnic în România. — Răspuns de N. VASILESCU KARPEN. — 28 Mai 1931.
64. GEORGE ENESCU, Despre Iacob Negruzzi și despre intrarea muzicei la Academia Română. — Răspuns de G. ȚIȚEICA. — 22 Mai 1933.
65. General RADU ROSETTI, Gânduri despre vitejie în trecutul românesc, — Răspuns de AL. LAPEDATU. — 27 Mai 1935.
66. IOAN PETROVICI, Alexandru Philippide. — Răspuns de C. RĂDULESCU-MOTRU. — 28 Mai 1935.
67. TH. CAPIDAN, Romanitatea balcanică. — Răspuns de S. PUȘCARIU. — 26 Mai 1936.
68. D. POMPEIU, Discurs de recepție. — Răspuns de Dr. G. MARINESCU. — 29 Mai 1936.
69. G. IONESCU-ȘIȘEȘTI, Desvoltarea studiilor despre sol în România. — Răspuns de Dr. GR. ANTIPA. — 24 Mai 1937.
70. GH. PETRAȘCU, O privire asupra evoluției picturii românești. — Răspuns de Prof. C. RĂDULESCU-MOTRU. — 22 Mai 1937.
71. L. BLAGA, Elogiul satului românesc. — Răspuns de Prof. I. PETROVICI. — 5 Iunie 1937.
72. N. BĂNESCU, Bizanțul și romanitatea dela Dunărea-de-Jos. — Răspuns de N. IORGA. — 25 Mai 1938.
73. TRAIAN SĂVULESCU, Patologia vegetală, — Răspuns de I. SIMIONESCU. — 25 Mai 1938.
74. Dr. M. CIUCĂ, I. Profesorul G. Marinescu (1864—1938). — II. Orientări în lupta antimalarică, la lumina cunoștințelor asupra: biologiei hematozoarului, biologiei și oecologiei insectei vectoare și chimioterapiei malariei. Contribuțiuni aduse de Stațiunile de studii a malariei din România. — Răspuns de Prof. I. SIMIONESCU. — 27 Mai 1939.
75. Dr. C. I. PARHON, Însemnătatea teoretică și practică a endocrinologiei. Necesitatea de a se organiza mișcarea științifică endocrinologică la noi în țară. — Răspuns de Prof. N. VASILESCU KARPEN. — 20 Mai 1940.
76. G. MACOVEI, I. Profesorul G. Țițeica. — II. Contribuțiunea românească la cunoașterea petrolului. — Răspuns de Prof. I. SIMIONESCU. — 25 Mai 1940.
77. LIVIU REBREANU, Lauda Țăranului român. — Răspuns de I. PETROVICI. — 29 Mai 1940.

C. 65.204.

PREȚUL LEI 25.—